

Historickosrovnávací metoda

Něm. *Eis*, angl. *ice* ‘led’

Lat. *pater*, ř. *πατήρ* [patēr] ‘otec’

Lat. *fero*, ř. *φέρω* [ferō], č. *beru* ‘nesu’ < ie. **bher-* ‘nést’

Angl. *wheel*, ř. *κύκλος* [kyklos], stind. *ča-kra-* ‘kolo’, psl. **kolo* < ie. **k^wel-* ‘pohybovat se, otáčet se’

Č. *lepít* (< psl. **lěpiti*) a *lnout* (< psl. **lbp-nōti*) < ie. **leip-* ‘potírat tukem, lepit’ (zde zastoupeném *o*-ovým ablautovým stupněm **loip-* a stupněm redukováným **lip-*)

Metoda historickosrovnávací = základní metoda historickosrovnávací jazykovědy, která kombinuje zkoumání jevů doložených v historii jednoho jazyka se srovnáváním odpovídajících údajů v jazycích příbuzných.

Srovnávání jazyků a rekonstrukce jejich předhistorických fází musí mít svůj řád a smysl. Je třeba, aby se srovnávalo srovnatelné se srovnatelným a aby kritéria, na základě kterých se srovnává, tvořila systém, respektující funkce přirozeného jazyka.

Pracuje se s **hláskovými zákony**. Tento tradiční termín označuje některá pravidla popisující historické změny hlásek a zákonité hláskové posuny.

Hlásková responze = pravidlo, podle něhož si odpovídají hlásky v prapříbuzných slovech příbuzných jazyků ($xA = yB$). Na základě hláskových responzí lze jednak rekonstruovat hlásky prajazyka, jednak odhalovat hláskové zákony platné pro prehistorické období vývoje příslušných jazyků.

Indoevropské vokály (krátké a dlouhé):

i u
e o
a

Vokály krátké

Ie.	Stind.	Ř.	Lat.	Germ.	Lit.	Psl.
ǎ	a	α	a	a	a	o
ǒ	a	o	o (u)	a	a	o
ě	a	ϵ	e (o, i)	e	e	e
ǐ	i	ι	i	i	i	ь
ǔ	u	υ	u	u	u	ъ

Vokály dlouhé

Ie.	Stind.	Ř.	Lat.	Germ.	Lit.	Psl.
\bar{a}	\bar{a}	$\bar{\alpha}$	\bar{a}	\bar{O},uo	o	a
\bar{o}	\bar{a}	ω	\bar{o}	\bar{o}	uo	a
\bar{e}	\bar{a}	η	\bar{e}	\bar{a}	\bar{e}	ě
\bar{i}	\bar{i}	$\bar{\iota}$	\bar{i}	\bar{I}, ei	y (= \bar{i})	i
\bar{u}	\bar{u}	$\bar{\upsilon}$	\bar{u}	\bar{u}	\bar{u}	y

Diftongy

Ie.	Stind.	Ř.	Lat.	Germ.	Lit.	Psl.
ai	\bar{e}	$\alpha\iota$	ae	ei	ai/ie	ě
oi	\bar{e}	$\alpha\iota$	\bar{u}	ei, ai	ai/ie	ě
ei	\bar{e}	$\epsilon\iota$	\bar{i}	\bar{i}	ei/ie	i
au	\bar{o}	$\alpha\upsilon$	au	\bar{o}/ou	au	u
ou	\bar{o}	$\alpha\upsilon (= \bar{u})$	\bar{u}	au	au	u
eu	\bar{o}	$\epsilon\upsilon$	\bar{u}	iu	au	'u

Např.:

Ie. **okʷ*- ‘vidět; oko’ > stind. *akši*-, ř. *ὄφθαλμός* [= *ofthalmos*], lat. *oculus*, lit. *akis*, psl. **oko*, vše ‘oko’

Ie. *(*H*₁)*leudh*- ‘(svobodní) lidé’ > lit. *liáudis* ‘lid’, lot. *lāudis* ‘lid’, sthn. *liut* ‘lid’, stangl. *lēod* ‘lidé’, ř. *ἐλεύθερος* [= *eleutheros*] ‘svobodný’

Sonanty

Patří k relativně nejstabilnějším fonémům jazyka.

Ie. sonanty *r*, *l*, *m*, *n* se mohly vyskytovat před vokály. Pak měly konsonantický charakter:

Ie.	Stind.	Ř.	Lat.	Germ.	Lit.	Psl.
m	m	μ	m	m	m	m
n	n	ν	n	n	n	n
r	r, l	ρ	r	r	r	r
l	l, r	λ	l	l	l	l
y	y	z, h, 0	i (= j)	j	j	j
w	v	0, Ɔ	u, v	w	v	v

Slabičné sonanty

V důsledku oslabení a zániku vokálů v nepřízvučné slabice se mohly sonanty objevit mezi souhláskami, pak měly vokalický charakter:

Ie.	Stind.	Ř.	Lat.	Germ.	Lit.	Psl.
<i>m̥</i>	a	α	em	um, un	im	im > ɛ
<i>n̥</i>	a	α	en	un	in	in > ɛ
<i>r̥</i>	ɾ	ρα, αρ	or, ur	ur	ir, ur	ɪɾ, ʊɾ
<i>l̥</i>	ɾ	λα, αλ	ol, ul	ul	il, ul	ɪl, ʊl

Např.:

Ie. **dekm-* ‘deset’ > lat. *decem*, ř. *δέκα* [= deka], gót. *taihun*, stind. *dása*, lit. *dešimt*, psl. **desętb*

Ie. **krd-* ‘srdce’ > ř. *καρδία* [kardia], lat. *cor*, lit. *širdis*, psl. **srdbce*

Sykavky

S jistotou lze rekonstruovat jedinou indoevropskou třenou frikativu, totiž *s*. Vzhledem k četným změnám, jimž sykavka *s* v jednotlivých ie. jazycích podléhala, má responze vedoucí k její rekonstrukci, značně komplikovanou podobu:

ie. *s* = iá. *s*, š, *h* = ř. *s*, *h*, 0 = lat. *s*, *r* = gót. *s*, *z* = lit. *s*, š = psl. *s*, š, *ch*

Např.:

Ie. **septm* ‘sedm’ > av. *hapta*, ř. *ἑπτά* [= hepta], arm. *ewt'n* :: stind. *saptá*, lat. *septem*, gót. *sibun*, lit. *septyni*, psl. **sedmь*

V pozicích na začátku slova před vokálem a uvnitř slova mezi vokály se *s* někde měnilo v *h*, to pak v průběhu dalšího vývoje namnoze zanikalo (takový vývoj nastal v řečtině, íránštině, arménštině a keltštině).

Indoevropské konsonanty

Labiály	p	b	bh
Dentály	t	d	dh
Veláry palatální	ć	ǵ	ǵh

Veláry prosté

k g gh

Labioveláry

k^w g^w g^wh